

SHANXAY HAMKORLIK TASHKILOTI FAOLIYATIDA AYOLLAR VA BOLALAR MASALASI

Jo`raqulova Sevinch Otabekovna

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Xalqaro munosabatlar fakulteti talabasi

Annatsiya: *Ushbu maqolada xalqaro tashkilot va shartnomalarda bugungi kun ayollar va bolalarning ijtimoiy tengligini ta`minlashga doir amalga oshirilayotgan ishlar, xalqaro tashkilotlar faoliyatida ayollar va bolalar masalasi asosan Shanxay hamkorlik tashkiloti va boshqa xalqoro tashkilotlar misolida bayon etilgan.*

Kalit so`zlar: *Xalqaro hamkorlik, ijtimoiy tenglik, Shanxay beshligi, profilaktik diplomatiya, mintaqaviy markaz, fakultativ protokol, xalqaro pakt.*

Аннотация: *В данной статье работа, проводимая по обеспечению социального равноправия женщин и детей в международных организациях и соглашениях, рассматривается вопрос женщин и детей в деятельности международных организаций в основном на примере Шанхайской организации сотрудничества и других международных организаций.*

Ключевые слова: *международное сотрудничество, социальное равенство, Шанхайская пятерка, превентивная дипломатия, региональный центр, факультативный протокол, международный пакт.*

Annotation: *In this article, the work carried out to ensure the social equality of women and children in international organizations and agreements examines the issue of women and children in the activities of international organizations, mainly on the example of the Shanghai Cooperation Organization and other international organizations.*

Key words: *International cooperation, social equality, Shanghai Five, preventive diplomacy, regional center, optional protocol, international pact.*

KIRISH

Ma'lumki, Shanxay Hamkorlik Tashkiloti (SHHT) shiddat bilan o'zgarib borayotgan hozirgi zamonning eng dolzarb muammolarini samarali hal qilishda, xavfsizlik va barqaror taraqqiyotni ta'minlashda katta hissa qo'shib kelayotgan nufuzli xalqaro tashkilotdir. 1996-1997 yillarda "Shanxay beshligi" nomi bilan tashkil etilgan hamda 2001-yili O'zbekistonning a'zo bo'lib kirishi bilan "Shanxay hamkorligi tashkiloti" nomini olgan mazkur tuzilmaning asosiy maqsadi a'zo davlatlar o'rtasida o'zaro do'stlik, ishonch va yaxshi qo'shnihilik muhitini mustahkamlash, siyosiy, savdo-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy, madaniy, xavfsizlik, energetika, transport, turizm, atrof-muhitni muhofaza qilish va boshqa ustuvor sohalardagi samarali hamkorlikni rivojlantirishdan iborat [4. 23].

ASOSIY QISM

Mintaqaviy xavfsizlikni kafolatli ta'minlash, terrorizm, ekstremizm, ayirmachilik va giyohvand moddalarining noqonuniy savdosiga qarshi kurashish tashkilotning asosiy vazifalari sirasiga kiradi [4. 39]. Hozirgi kunda tashkilot shartnomaviy-huquqiy bazaga ega bo'ldi. Institutsional jihatdan to'laqonli tuzilma sifatida shakllandi. Qator tarkibiy organlari tashkil qilinib, ularning barqaror faoliyati yo'lga qo'yildi. Ta'kidlash joiz, tashkilot "Shanxay ruhi" negizida tashkil qilingan bo'lib, ushbu tamoyil o'zaro ishonch, manfaat, tenglik, maslahatlashuv, madaniy xilmaxillikni hurmat qilish, umumiy taraqqiyotga intilish, inson huquqlari kabi asoskor qoidalarni o'zida muajassam etadi. SHHTning umumiy makoni Yevrosiyo hududining 60 foizini egallaydi. Bugungi kunda dunyo aholisining deyarli yarmi SHHTga a'zo mamlakatlarda istiqomat qiladi. Bu o'z navbatida bugungi kun zamonaviy dunyo ijtimoiy muammolarining deyarli yarmi mazkur davlatlarda mavjud ekanligini anglatadi. Jumladan, ayollar va bolalar, ularning huquq va erkinliklari, munosib hayot kechirishlari bilan bog'liq masalalar nihoyat darajada dolzarb hisoblanadi. Ayniqsa ko'hna sharq mamalakatlarida ayollar benihoya qadrlangan, ularga nisbatan hurmat bajo keltirilgan bo'lsada, shu bilan bir qatorda ularga nisbatan ma'lum darajadagi cheklovlar ham yo'q emas edi [2. 217]. Faqatgina yangi davrda ko'pgina davlatlarda boshqaruvning yangicha islohotlar asosida yo'lga qo'yilishi natijasida salmoqli o'zgarishlarga erishilgan [6. 7].

Bugungi kunda yoshlarni, ayniqsa, ayollar va bolalarni terrorchilik, ayirmachilik va ekstremistik guruhlarga jalb qilishga urinishlarga qarshi kurashda xalqaro hamjamiyatning kuchlarini birlashtirish masalasi birinchi o'ringa chiqmoqda. SHHT mamlakatlari yoshlar va ayollar o'rtasida radikal va buz-g'unchi g'oyalar tarqalishiga qarshi o'zaro uyg'un, kechiktirib bo'lmas choralar zarurligini anglab yetmoqda. Shu bilan bir qatorda xalqaro tashkilotlar oldida turgan o'ta muhim vazifalardan yana biri bu odam savdosi muammosi, ayollar va bolalarning ekspluatatsiya qilinishini oldini olish kabi masalalarni ham hamjihatlikda, birgalikda, xalqaro miqqiyosda oldini olishdir. Zero, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlagani kabi, Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalq manfaatlari uchun xizmat qilishi kerak [1. 84].

Barcha mintaqalarda bo'lgani kabi SHHT a'zolari sanaladigan Markaziy Osiyo davlatlarida ham gender tenglikni ta'minlash masalasi tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu sohada mintaqa miqqiyosida qator ijobiy ishlar qilinmoqda. Xususan, 2020 yil 23 dekabrda Markaziy Osiyo davlatlarining ayol rahbarlari bilan muloqotni yaratish bo'yicha ilk bor BMT shafeligida videokonferensiya shaklida uchrashuv bo'lib o'tgan edi. Bunda Markaziy Osiyo davlatlari vakillari, BMTning Markaziy Osiyo uchun profilaktik diplomatiya mintaqaviy markazi (MOPDMM) va BMT Taraqqiyot dasturining Evropa va MDH mintaqaviy byurosi rahbarlari ishtirok etgan edi. O'zbekiston tomonidan mazkur tadbirda Oliy Majlis Senati raisi T.Norboeva qatnashgan. Markaziy Osiyoda davlatlararo hamkorlikni mustahkamlashda ayollarning o'rni, ularning davlat va jamoat ishlarida faol ishtirok etishi,

o'zgarishlarga yordam berish masalalari muhokama qilingan mazkur konferensiyada ayollar bilan bogliq ko'plab masalalar muhokama qilingan. SHuningdek, konferensiya ishtirokchilariga O'zbekistonda ushbu sohada amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar haqida batafsil ma'lumot berib o'tilgan. Barcha ishtirokchilar gender tenglikni ta'minlash, ayollarning jamiyatdagi rolini oshirish bo'yicha amalga oshirilgan ishlarni yuqori baholagan. BMTning ayollar tuzilmasi ekspertlarining ta'kidlashicha, hozirgi kunda dunyoda 750 millionga yaqin ayol 18 yoshga to'lmasdan turmushga chiqishga majburlanadi. 49 mamlakatda esa oilaviy zo'ravonlikni taqiqlovchi qonunlar mavjud emas. Xalqaro tashkilotlar, jumladan, BMT va SHHT rahbarligi ostida bu kabi muammolarni hal etish zarur. Dunyo mamlakatlarning barchasida ham bolalar huquqlari, erkinliklari, ularning munosib hayot kechirishi, bilim olishi, tibbiy xizmatlardan foydalanishi, dam olishi kabi masalalar birdek ta'minlangan deb bo'lmaydi. Bolalarni majburiy mehnatga jalb qilish holatlari dunyoning turli burchaklarida ucharab turadi. Vaholangki, har bir bola yuqorida ko'rsatilgan haq-huquqqa egadir [3. 127]. Jabrlangan bolalarning himoyasini va jamiyatda o'z o'rnini topishiga qaratilgan qonunchilik asoslari va xizmatlarining yetishmasligi kabi holatlar mavjud. Ixtisoslashgan mutaxassislarining, shu jumladan, barcha sud jarayonlarida bolalar ishi bilan bog'liq ishlarni ko'rib chiqish uchun ixtisoslashgan sudyalarning yo'qligi yana bir jiddiy masala. Ko'pgina davlatlarda jinoiy va fuqarolik sud ishlarini yuritishda bolalarning huquqiy kafolati to'liq ta'minlanmagan. 2006 yildan boshlab BMTning Bola huquqlari bo'yicha qo'mitasi balog'at yoshiga yetmagan bolalarni qamoqxonalarda jazo sifatida yakka joylashtirilishi haqida va xalqaro hamjamiyatning erkinlikdan mahrum bo'lgan bolalarning ahvolini kuzatish imkoniyati mavjud emasligi haqida o'z tashvishini bildirdi.

Shanxay hamkorlik tashkiloti faoliyatining bosh maqsadi unga a'zo davlatlarda istiqomat qiluvchi aholining munosib hayot kechirishi, turli ijtimoiy muammolarsiz turmush tarzini yo'lga qo'yish deb hisoblanar ekan, tabiiyki, bunda ayollar va bolalarning ham xavfsizligi, shuningdek, haq-huquqlarini chetlab o'tish mumkin emas.

Ayollar huquqlari - bu ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy, fuqarolik va siyosiy mavqeyini mustahkamlaydigan huquqlardir. Ular ayollarni jinsga qarab kamsitishlardan himoya qilish uchun mo'ljallangan. Ayol huquqlari inson huquqlari sohasidagi ko'plab xalqaro shartnomalar, rezolyutsiyalar, deklaratsiyalar va harakatlar dasturlarida kafolatlangan asosiy inson huquqlaridan biridir. Xotin-qizlar huquqlari bo'yicha asosiy xalqaro shartnoma Birlashgan Millatlar Tashkilotining ayollarga nisbatan kamsitishlarning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi Konvensiyasi (CEDAW) va uning Fakultativ protokoli hisoblanadi. Bundan tashqari, ayollar huquqlari BMTning boshqa shartnomalarining, jumladan, Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Irqiy kamsitishga

barham berish to'g'risidagi Konvensiya, Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya, singari muhim elementlardir.

XULOSA

Ta'kidlash joizki, Shanxay hamkorlik tashkilotiga a'zo davlatlar mazkur masalalar bo'yicha yakdil harakat qilib, ayollar va bolalar huquqini, erkinligini, shu bilan bir qatorda burch va majburiyatlarini xalqaro huquqning umum e'tirof etilgan qoidalariga tayanib hal qilish bo'yicha markaz va uning faoliyati belgilanib olinsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev. Sh. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz.// T.: "O'zbekiston" 2017.
2. Avdiyev V.I. Qadimgi sharq tarixi // M.: 1952
3. Bolalar huquqlari bo'yicha konvensiya. // 1989
4. SHHT xartiyasi. // SanktPeterburg. 2002.
5. Jo'rayev Q.– Oliy Majlis Qonunchilik palatasi Xalqaroishlar va parlamentlararo aloqalar qo'mitasi raisi o'rinbosari.
6. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. // 1948.